

Pobuda 1

Olajšava za starejše samozaposlene v kulturi s pravico do plačila prispevkov za socialno zavarovanje

PREDLOG

Starejšim samozaposlenim v kulturi s pravico do plačila prispevkov za socialno zavarovanje se po 20 letih aktivne samozaposlitve pravica do plačila prispevkov za socialno zavarovanje avtomatično podaljša do upokojitve. Podaljšanje velja brez dodatnih dokazil o izjemnih rezultatih, vendar ob preverjanju dohodkovnega cenusa in poročilu o aktivnostih, ki mora biti v pisni obliki, sicer pa zanj ni nobenih drugih obličnih zahtev.

V to olajšavo so vključeni tudi posamezniki, ki izpolnjujejo posebni pogoj: 20 let delovne dobe (opravljanje poklicev, za katere so registrirani kot samozaposleni in jih prej v registru ni bilo), od tega vsaj 10 let vpisa v razvid samozaposlenih na področju kulture.

RAZLAGA

Starejšim samozaposlenim v kulturi je potrebno zagotoviti lažji način podaljševanja pravice do plačila prispevkov iz državnega proračuna, kot je v veljavi sedaj. Sedanja ureditev podaljševanja pravice na vsake tri leta do upokojitve je toga in se ne prilagaja naravni karierni poti umetnikov in drugih ustvarjalcev v kulturi. Enaka pravila in zahteve sedaj veljajo za vse ustvarjalce: za tiste, ki si šele utirajo pot, za tiste, ki so na vrhuncu svoje kariere, ter za starejše ustvarjalce, ki so že deloma upočasnjeni in se počasi bližajo zaključku delovne poti.

Zadnji odstavek opredeljuje posameznike, ki niso bili vključeni v razvid samozaposlenih iz enostavnega razloga – le-ta v času pridobitve statusa še ni vseboval poklica, ki ga opravljajo (npr. producent). Ti posamezniki se v razvid vključujejo šele zadnja leta, prej pa so imeli drugo obliko zaposlitve ali samozaposlitve.

Potrebno je upoštevati, da zadnje čase – tako kot širša družba – tudi umetnost in kultura vse bolj cenita mladost oziroma tiste ustvarjalce, ki so na vrhuncu svojih

moči. Tudi v sodobni umetnosti se priložnosti za ustvarjalce izredno skrčijo s starostjo, kar pa ni upoštevano v visokih merilih za podaljšanje pravice do plačila prispevkov. Izredno veliko pozornosti v obliki razpisov, štipendij, rezidenc in povabil je v mednarodnem prostoru usmerjene predvsem v mlade umetnike. V vizualni umetnosti je meja mladosti 35 let, medtem ko pri plesalcih ta starost že pomeni približevanje zaključku aktivne kariere. Starejši ustvarjalci le stežka in poredkoma dobivajo povabila na umetniške predstavitve, ki po kvaliteti ustrezajo kriterijem in merilom za podaljševanje pravice do plačila prispevkov. Nabor izjemnih rezultatov, ki jih za obnovo statusa zahteva Ministrstvo za kulturo vsake tri leta do upokojitve, zelo težko dosegajo starejši umetniki, ki so že sestopili iz najbolj aktualnih tokov dogajanja v umetnosti in kulturi. V prihodnosti bo zaradi tako strogih pogojev gotovo narasel odstotek tistih ustvarjalcev, ki ne bodo uspeli dočakati upokojitve ob izvajanju svojega poklica oz. dejavnosti.

Temu bi se radi izognili s predlogom, da se po 20 letih samozaposlitve na področju kulture pravica do plačila prispevkov avtomatično podaljša do upokojitve, brez nadaljnjih triletnih dokazil o vrhunskih rezultatih, vendar ob preverjanju dohodkovnega cenzusa. S tem bi se dolgoletno delovanje, ki je z vpisom v razvid in dodelitvijo pravice do plačila prispevkov za socialno zavarovanje že bilo priznано kot »izjemnega pomena« za kulturo, priznalo kot olajševalna okoliščina pri podaljšanju pravice do plačila prispevkov v zadnjem obdobju pred upokojitvijo. Na ta način bi se deloma kompenziral tudi manko odsotnosti priznanj in napredovanj, saj status samozaposlenega na področju kulture ne pozna poklicnega napredovanja ali beneficirane delovne dobe.

Nekdanja ureditev statusa samozaposlenih v kulturi je avtomatsko podaljšanje pravice do plačila prispevkov nekaj let pred upokojitvijo že poznala, sedanja olajšava, ki jo zagotavlja 8. člen IV. poglavja Uredbe samozaposlenih v kulturi, pa ni zadovoljiva in ne pride v poštev za večino samozaposlenih v kulturi. Ureditev sicer omogoča, da samozaposlenim ustvarjalcem ni potrebno obnavljati statusa zadnjih šest let pred upokojitvijo, če so dosegli minimalno upokojitveno starost in hkrati polno delovno dobo. To pa je za samozaposlene v kulturi neživljenjski pogoj. Samozaposleni ustvarjalci so namreč v povprečju visoko izobraženi in ne vstopajo v delovno razmerje dovolj zgodaj, da bi lahko izpolnili zahtevne kriterije za

Uveljavitev te olajšave, saj se ne morejo zaposliti ali samozaposliti že med študijem in podiplomskim izpopolnjevanjem. Mladi ustvarjalci se vpišejo v razvid samozaposlenih na področju kulture po končanem šolanju (diploma ali magisterij) v starosti med 25. in 30. letom. Eden od pogojev vpisa v razvid je namreč tudi dokazilo o ustrezni strokovni izobrazbi. V primeru kontinuirane samozaposlitve po 20 letih dopolnijo 45 oz. 50 let. Lahko pa tudi več, saj nekateri status samozaposlitve vmes prekinejo ali zamrznejo zaradi različnih razlogov (porodniški dopust, presežen cenzus in nezmožnost plačila prispevkov, začasna zaposlitev ipd.). V primeru 8. člena IV. poglavja Uredbe samozaposlenih v kulturi bi torej pomenilo, da bi ustvarjalka, ki bi lahko koristila ugodnost avtomatičnega podaljšanja pravice plačila prispevkov, morala dopolniti starost 51 let in imeti hkrati 31 let delovne dobe. To pomeni, da bi se morala zaposliti že pri starosti 20 let, tj. na začetku študija, ustvarjalec pa celo pri 18 letih. Pa še v tem primeru bi ugodnost avtomatičnega podaljšanja pomenila umik zgolj ene prošnje za podaljšanje pravice, ki jo je drugače potrebno vlagati vsaka 3 leta.

Tudi pravice uveljavljanja prispevkov do dejanske upokojitve iz istega člena Uredbe ne moremo razumeti kot ugodnost, saj si težko predstavljamo, da bi se tisti samozaposleni, ki so dosegli minimalne pogoje za upokojitev, raje še naprej preživljali na nestabilnem oz. neobstoječem trgu z nepredvidljivim delom na podlagi avtorskih pogodb, kot pa uživali redne in zagotovljene prihodke v obliki pokojnine. Vsekakor pa naj v Uredbi ostane odprta tudi ta možnost.

V skladu s predlaganimi splošnimi cilji Nacionalnega programa za kulturo 2012–2015, ki se zavzemajo za izboljšanje položaja ustvarjalcev in strokovnih delavcev na področju umetnosti, bi tovrstna ugodnost pomenila znaten prispevek k boljšemu socialnemu položaju starejših samozaposlenih v kulturi.

PODLAGA

Ministrstvo za kulturo, ZUJIK Uredba o samozaposlenih v kulturi EVA 2008–3511–0002:

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201045&stevilka=2231>

IV. Pravica do plačila prispevkov za socialno zavarovanje

8. člen

»(5) Ne glede na prejšnji odstavek se samozaposlenemu v kulturi, ki skladno s prvim in drugim odstavkom tega člena zaprosi za pravico do plačila prispevkov in je dosegel starost najmanj 50 let ter mu do izpolnitve minimalnih pogojev za upokožitev manjka največ šest let, prizna pravica do plačila prispevkov za socialno zavarovanje do izpolnitve minimalnih pogojev za upokožitev, če se upokoži ob njihovi izpolnitvi. Če se samozaposleni ne upokoži ob izpolnitvi minimalnih pogojev za upokožitev, se mu pravica do plačila prispevkov za socialno zavarovanje prizna do dejanske upokožitve.«

VIRI

- Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o samozaposlenih v kulturi (Uradni list RS št. 43/11 z dne 3. 6. 2011).
- Predlog ciljev in ukrepov za Nacionalni program za kulturo 2012–2015, junij 2011; Ministrstvo za kulturo.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ); Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.
- Splošni pogoji za doseganje starostne pokojnine v letu 2011, ZPIZ .
- <http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/zpiz+internet/zpiz/prvastran/uveljavljanjepravic/splosno/starostnapokojnina>.

Ljubljana, 19. 12. 2011

Besedilo pripravilo in strokovno pregledalo Društvo Asociacija
Za strokovno sodelovanje se zahvaljujemo:
Vesna Bukovec, Irena Pivka, Marija Mojca Pungerčar, Maks Soršak